

Abdullah Ensari iz Herata

POSTAJE PUTNIKA

INTIMNI RAZGOVORI;

prijevod: hafiz Sabahudin Skejić i dr. Elvir Musić; za izdavača: šejh Halil Hulusi Brzina; urednik: šejh Edin Urjan Kukavica; izdavač: Nakšibendijska tekija "Mejtaš", Sarajevo, 2013.)

*Allahu moj, čitavu vječnost tra-
gah za Tobom, sebe pronađoh, sada
kada sebe tražim, Tebe nađoh*

Izlazak iz štampe dviju poslanica: *Postaje putnika* (*Manāzelos-sā'erīn*) i *Intimni razgovori* (*Monāğātnāme*) hadže Abdullaha Ensarija (*xāğe 'Abdollāh Ansārī*), poznata kao Pira iz Herata, u prijevodu na bosanski jezik radostan je događaj za sve ljubitelje mudrosti i učenosti. Poslanice su prevedene s izvornih jezika arapskog i perzijskog, a prevodioci hafiz Sabahudin Skejić i dr. Elvir Musić svojim istančanim, preciznim i nadahnutim prijevodima obogatili su bosansko intelektualno-književno naslijeđe. Književna ostavština Pira iz Herata

ubraja se u najvrednije i najvažnije gnostičke izvore na perzijskom i arapskom jeziku. Iza njega su ostale dvije knjige na perzijskom jeziku: *Zādol-'ārefīn* i *Ketāb-e asrār*, te poslanice: *Resāl-e del o ġān*, *Kanzos-sālekīn*, *Resāle-ye erādat*, *Qalandar*, *Haft hesār*, *Mahabbatnāme*, *Maqūlāt* i *Elāhīnāme*. Hadže Abdullah Ensari, iranski alim i gnostik iz X st., autor je prvog i najstarijeg književno-gnostičkoga komentara Kur'ana pod naslovom *Kašfol-asrār wa 'eddetol-abrār*, nenadmašnog i bez premca u islamskome svijetu po svojoj stilskoj ljepoti, premda je proteklo gotovo hiljadu godina od njegova nastanka. Hadže Abdullah bio je plodonosan autor koji je iza sebe ostavio veliki broj djela čija je

glavnina na perzijskom te ponešto i na arapskom jeziku. Njegova djela predstavljaju najvažnije gnostičko-etičke tekstove u vjerskim i univerzitetskim centrima, kao i u gnostičkim krugovima i tekijama.

U IV i V st. po H. Horasan je slovio kao središte islamske znanosti i *tesavvufa* čiji su razvijeni gradovi privlačili pažnju sufijskih šejhova iz Iraka i Transoksanije, koji su u znamenitim gradskim bibliotekama proučavali znanstveno-gnostička djela. Temelj horasanske tesavufske škole, čije je važno središte bio Nišabur, grad u procvatu koji je odisao znanošću, počivao je na sintezi Šerijata i tarikata i borbi s devijacijom i novotarijama. U ozračju ove škole odnjegovan je i hadže Abdullah Ensari, koji je ostao odan njenim temeljima i principima. Važan doprinos Pira iz Herata horasanskoj tesavufskoj školi ogledao se u tome da je kompilirao postaje tarikata i stupnjeve gnostičkoga putovanja, dajući jedan novi poređak klasificiranju stupnjeva. U tom klasificiranju nije se ograničio na ezoterijsko-teozofski kvalitet, već je sve to prožeo općepriznatom etikom i načinom života kako bi ličnost svakoga sufije, uz potpuno očuvanje veze sa svakodnevnim životom, putovala duhovnom stazom u saglasju između tarikata i Šerijata.

Hadže Abdullah slijeđenje Šerijata smatrao je nužnim za tarikatsko putovanje i doseganje plodova hakikata, a tarikat koji je udaljen od Šerijata smatrao je propašću i zabludjelošću. U prevaljivanju postaja puta nikada ne treba na praktičnoj ravni učiniti nešto protivno Šerijatu jer ono što je u praksi njemu oprečno, u zbilji vodi na krivi put i neće dovesti *salika* do njegova cilja. Temelj *tesavvufa* nužna je sprega Knjige i sunneta, postupanje po tome i napuštanje proizvoljnih dopuštenja i tumačenja. Hadže Abdullah smatrao je da stupanje na stazu gnoze i *sejri-suluka* vodi slijeđenjem Šerijata i u tom pogledu s njime su saglasni svi gnostički autoriteti. Prema tumačenju Ibn Arebija: Šerijat je jasna staza kojom putuju sretnici – to je put sreće i kogod ide ovim putem, dosegnut će oslobađanje, a kogod svoje lice zakrene od njega, njegova sudbina neće biti drugo do propast.

Postaje putnika jedna je od najboljih knjiga u oblasti znanstvene gnoze i *sejri-suluka*. Ovo je, također, i jedno od najvažnijih etičkih djela u znanstvenim krugovima kojim se u svojim predavanjima koriste istaknuti profesori. Velikani poput Abdurezaka Kašanija (*Abdor-Razāq Kāšānī*) pisali su komentare na ovo značajno djelo. U savremenom dobu, pisanje komentara na ovo

djelo u znanstvenim krugovima islamskoga svijeta, napose u Iranu, postalo je znanstvena tradicija. Primjera radi, imam Homeini izučavao je *Postaje putnika* kod svoga učitelja ajatollaha Šaha Abadija, a potom je godinama prema ovome djelu predavao časove iz etike u vjerskom centru. Allame Tabatabai koristio se ovim velikim djelom na svojim časovima etike i mnogo puta komentirao ga je i tumačio.

Hadže Abdullah 448. god. po H. napisao je djelo *Sad meydān* (*Sto mejdana*) i nakon velikih duhovnih iskušavanja, odnosno 27 god. nakon ovog djela, nastale su *Postaje putnika*. *Sad meydān* jeste poslanica-komentar 31. ajeta sure *Āli Imrān*: “Reci: ‘Ako Allaha volite, mene slijedite, i vas će Allah voljeti i grijeha vam oprostiti! A Allah prašta i samilostan je’.” Hadže poslanicu počinje s *mejdanom tevbe* (pokajanja). *Stoti mejdan* jeste vječnost (*baqā*), a stotinu i prvi jeste ljubav (*mahabbat*). On je pod tim podrazumijevao da se putovanje k Allahu okončava s “iščeznućem u Allahu” (*fanā fillāh*), ali da “putovanje u Allahu” (*seyr fillāh*) nema kraja. *Postaje putnika* počinju s buđenjem (*yaqze*) i tevbom, a okončavaju se tevhidom. *Postaje putnika* napisane su jezikom nekoga ko je prevalio stupnjeve gnostičke staze. Tačka početka gnoze njezina je i krajnja tačka. Spoznaja Boga

nikada se ne okončava i gnostikov je cilj plivanje u zbilji bitka. Cjelokupnost gnoze upravo je u prvoj postaji *sejri-suluka* i u tome da čovjek usredsredi pažnju na značenje da njegova zbilja nije tijelo, materija ili duh (*rūh*), već upravo Božanski dah (*nafxe-ye elāhī*), što ga Bog udahnu Ademu. Čovjekov tjelesno-duhovni aspekt samo je jedno od očitovanja te zbilje. Valovi zbilje spuštaju se s uzvišenih stupnjeva i tačke *oduvječnog vahdeta*, a završavaju se na svojoj najnižoj razini, u svijetu materije. Potom se val ovog zbiljskog očitovanja vraća iz najniže tačke, odnosno iz zemnoga svijeta, i u tom povratku oblikuje drugu polovinu stupnjeva bitka. Svaka stvar teži da se (po)vraća svome izvoru.

Kada je riječ o razlikama i sličnostima između teorijske i praktične gnoze, treba imati u vidu nekoliko činjenica. Gnostici vjeruju da je dostizanje stupnja zbiljske gnoze moguće praktičnim iskušavanjem svih postaja i razina. Bez proputovanja svim postajama duhovne staze nije moguće iskusiti zbiljsku gnozu. Gnoza ima zajedničku komponentu s božanskom teozofijom ali posjeduje i aspekte razlikovanja. Zajednička im komponenta je ta da obje imaju cilj “spoznaju Allaha.” Ali, ono u čemu se razlikuju jeste to da s aspekta božanske teozofije cilj nije

osobenost spoznaje Allaha, već je cilj spoznavanje sistema bitka onakvog kakav jeste. Spoznaja koju teozof ima kao cilj formira sistem u kojem je spoznaja Allaha, naravno, jedan od važnih stubova toga sistema, dok se u gnozi i tesavvufu cilj ograničava na spoznaju Allaha. S gnostičkog aspekta gledano, spoznaja Allaha jeste spoznaja svega postojećeg. Sve treba spoznavati u ozračju spoznaje Allaha i kroz prizmu *tevhida*, a ovakva vrsta spoznaje jeste ogranak u odnosu na spoznaju Allaha. Spoznaja kojoj teži teozof počiva na intelektualno-mentalnoj ravni, slično spoznaji do koje umovanjem o matematičkim pitanjima dolazi jedan matematičar. Međutim, spoznaja kojoj teži gnostik jeste intuitivna i spoznaja izravnim osvjedočenjem, slično spoznaji do koje dolazi jedan znanstvenik eksperimentom u laboratoriji. Teozof traga za uvjerenjem na osnovu izvanjskoga znanja (*‘elm al-yaqīn*), a gnostik za uvjerenjem na temelju izravnoga motrenja (*‘eyn al-yaqīn*). Sredstva koja pri tome primjenjuje teozof jesu razum, argument i dokaz, a sredstva gnostika jesu srce, filtriranje, pročišćenje i upotpunjavanje duše. Teozof želi pokrenuti durbin svoje svijesti i tim durbinom proučavati poredak svijeta. Gnostik se želi kretati svim svojim bićem i prosegnuti u bit zbilje bitka poput

kapljice koja uroni u more.

Međutim, najpoznatije kazivanje hadže Abdullaha Ensarija jesu njegovi *Intimni razgovori*, koji su po svojoj stilskoj jednostavnosti, ljepoti i dopadljivosti bili bez premca u perzijskome jeziku do njegova doba. Ti su razgovori primjer rimovane perzijske proze V st. po H. Osim toga, hadže Abdullah Ensari pisao je i veoma pitke rubaije s gnostičkom tematikom te se on s obzirom na vrijeme njihova nastanka može smatrati prvim i najstarijim pjesnikom rubaija u Iranu. Hadže Abdullah na svojim medžlisima i vazovima diktirao je djelo *Tabaqāt al-sūfiye*, autora *Abū ‘Abdorrahmāna Solamiya Nišābūriya* uz dodatke na starom heratskom narječju koje je sabrao jedan od njegovih *murida*. U IX st. Abdorrahmān Ćāmī tu zbirku preveo je na klasični perzijski jezik, pridodajući joj biografije drugih šejhova na osnovu čega je nastalo djelo *Nafahāt al-ons*. Kao što je kazano, proza i poezija hadže Abdullaha ima dvije prepoznatljive odlike: jednostavnost i pitkost. On je prvi koji je ustanovio rimovanu prozu na perzijskom i koji je uz prozu donosio i stihove. Ovaj stil svoje savršenstvo dostigao je u VII. st. po H. u djelu *Ādulistan* šejha Sa’dija Širāzija, velikoga iranskoga pjesnika. U nastavku ćemo dati nekoliko kazivanja hadže Abdulla-

ha iz njegova *Maqūlāta*, koji odišu posebnom upečatljivom emocijom i profinjenim duhovnim savjetima:

Prezirem pokornost onu zbog koje ostajem u čudu,

Rob sam nepokornosti one koja me vodi u ispriku.

Traži od Njega, jer On ima i želi da tražiš od Njega,

Ne traži od onoga koji nema i kome će se umanjiti tražiš li od njega.

Rob si onoga u čijim si okovima. Vrijediš onoliko koliko si posvećen vrijednosti.

Sve što na jezik dođe, ukalja se.

Prijatelj se može istjerati kroz vrata, ali ne može iz srca ■

Saeid Abedpour